

JOHN KEATS

LA VESPRA DE SANTA AGNÈS

Versió i nota per M. VILLANGÓMEZ LLOBET

John Keats (1795-1821), el gran poeta romàntic anglès, l'autor dels famosos sonets i odes (*A un rossinyol*, *Sobre una urna grega*, etc.), com també dels poemes llargs *Endymion* i *Hyperion*, té en el poema *La vespra de Santa Agnès*, no tan extens com els anteriors ni de tema grec, una de les seves obres mestres. Hi expressa, transportant l'acció a l'Edat mitjana, el seu amor a Fanny Brawne. Com un vaixell ricament carregat, el vers avança a poc a poc, harmoniós. Escrita els primers mesos del 1819, aquesta llegenda del fred i de la nit. (Santa Agnès és el 21 de gener) en contrast amb la flama amorosa, consta de quaranta-dues estrofes spenserianes. Aquesta estrofa (Spenser i Shakespeare eren poetes preferits de Keats) té vuit decasíl·labs seguits d'un alexandrí, rimats A B A B B C B C C. En la versió he conservat els nous versos, però no la seva mesura ni la rima. He emprat octosíl·labs, decasíl·labs i alexandrins, amb altres versos que són combinacions d'hexasíl·labs, octosíl·labs i decasíl·labs.

1

Ah, la vespra de Santa Agnès, quin fred més penetrant!
L'òliba, amb el tot el seu plomatge, n'estava ben transida;
coixejava la llebre, tremolant per l'herba gelada,
i callava el ramat a la pleta llanosa.
Era amb dits balbs que el qui deia els rosaris
passava denes, i entretant el seu alè gebrat,
com el fum pietós d'un antic encencer,
semblava volar al cel, sense que ell hagués mort,
davant la imatge de la dolça Verge, mentre deia els seus prec.

2

Digué els seus prec, el pacient, sant home;
després prengué el seu llum, encara de genolls, i s'aixecà;
tornà endarrera, magre, descalç, descolorit,
per la nau lateral de la capella, a passos curts.
A banda i banda, els morts de pedra semblaven glaçar,
empresonats pels negres reixats de purgatori:
cavallers i dames pregant en callades oracions
se succeïen, i ell, d'esperit feble, defallia a la idea
dels dolors que potser sofrien sota gèlides malles i caputxes.

3

Girà devers el nord per una portella, i tot just
havia fet tres passes, quan la llengua d'or de la música
afalagà fins a les llàgrimes aquest home tan vell i pobre.
Però no: ja havia tocat la campana per ell a morts,
tots els goigs de la seva vida ja eren dits i cantats;
li restava la rude penitència la vigília de Santa Agnès.

Prengué un altre camí, i aviat entre cendres aspres
s'assequé en cerca del perdó per a la seva ànima,
i va vetllar tota la nit, plorant per la salvació dels pecadors.

4

Aquest vell que deia els rosaris sentí el suau preludi.
I fou així perquè moltes de portes de bat a bat eren obertes
per a apressar-se amunt i avall. Aviat, dalt de tot,
les reganyaires trompetes d'argent començaren a rondinar;
les cambres, una rera l'altra, disposades en llur orgull,
resplendien a fi de rebre centenars d'invitats.
Els àngels esculpits, sempre amb l'esguard ardent,
fitaven des de la cornisa repenjada sobre els seus caps,
els cabells enrera pel vent i les ales en creu damunt el pit.

5

Penetra a grans tropells la disbauxa d'argent,
amb plomes, diademes i els ornaments més rics,
nombrosos com les ombres que ronden fetilleres
un cervell juvenil, farcit amb gais triomfs
de vells romanços. Esborrem tot això amb el desig
i girem-nos, amb una idea única, vers una sola dama d'allí dins,
el cor de la qual ha pensat, tot aquest dia d'hivern, en l'amor
i en la santa intervenció de Santa Agnès alada,
com havia sentit contar-ho sovint a les velles senyores.

6

Li deien que, la vespra de Santa Agnès, les joves verges
podien experimentar visions delitoses,
i rebre l'adoració tendra dels seus enamorats
devers l'hora de mel de mitjanit,
a condició que observessin el cerimonial propici,
com anar-se'n al llit sense sopar,
i estendre de sobines llurs belleses, blancs lliris,
sense mirar endarrera ni al costat, sinó demanant
al cel, els ulls alçats, l'acompliment de tots els seus desigs.

7

Plena d'aquests antulls estava la pensiva Madeline.
La música, anhelant com un déu sofrent per amor,
a penes l'escoltava. Els seus ulls divins de donzella,
fixos al paviment, veien molts ròssecs que fregaven
pel seu costat: no hi parava ella esment en absolut. Debadés
se li atansava de puntetes un cavaller galant,
que prest es retirava; no que ella el refredés amb alt desdeny,
sinó que no el veia; el seu cor era en un altra banda.
Sospirava pels somnis d'Agnès, els més dolços de l'any.

8

Ballava, vagarosos els ulls, sense mirada,
els llavis inquiets, l'alè ràpid i curt:
l'hora santificada ja era prop, a l'abast; i sospirava
entre el so dels aldufs i l'estreta gernació
de gent que mormolava, amb ira o per platxèria,
entre els esguards d'amor, de repte, d'odi i de menyspreu,
amb una bena als ulls pel màgic caprici, i com morta
a tot el que no fos Santa Agnès i els seus blancs anyells
i la beatitud que havia d'ésser seva abans de l'endemà al matí.

Així, tot intentant retirar-se a cada moment,
 encara ho diferia. Mentrestant, a través dels ermots,
 el jove Pòrphyro, amb el cor ardent per Madeline,
 havia acudit. Al costat del porxo de l'entrada,
 arrambat a l'abric del clar de lluna, espera dret i implora
 tots els sants que li acordin de veure Madeline,
 ni que sigui un moment entre les llargues hores,
 que pugui contemplar-la i adorar-la sense ser vist,
 potser parlar-li, agenollar-se, tocar, besar —tals coses succeeixen.

10

Gosa entrar: que el murmuri de cap brunzit no el denunciï,
 que una bena cobreixi tots els ulls, o de cop sobte cent espases
 li assaltaran el cor, febrosa ciutadella de l'amor.
 Aquestes sales, per a ell, desborden d'hordes bàrbares,
 de hienes enemigues, de senyors de sang ardorosa,
 dels quals els cans mateixos udolarien odi
 contra la seva estirp; cap pit no abrigaria
 gens de misericòrdia dins aquesta execrable mansió,
 tret d'una vella servidora, dèbil de cos i d'ànima.

11

Oh venturosa ocasió! La vella s'acostava,
 arrossegant els peus, a la mà una vareta amb puny de vori,
 on ell estava, ocult de la llum de la torxa
 darrera un gros pilar de la sala, ben apartat
 de les remors joioses i dels chors falaguers.
 Se sobresaltà en veure'l, però aviat reconegué el seu rostre
 i li va agafar els dits amb la mà anquilosada,
 dient: «Per pietat, Pòrphyro, fuig d'aquí!
 Tots hi són aquest vespre, tots els d'aquesta raça sedegosa de sang!

12

Vés-te'n! Vés-te'n! No hi manca Hildebrand, aquell nan;
 fa poc va tenir febre i en l'accés
 et maleia, a tu i els teus, la teva casa, el teu país.
 Després hi ha aquell vell, el noble Maurici, no gens
 aplacat pels seus cabells grisos. Pobra de mi! Desapareix!
 Esvaneix-te com un fantasma!» — «Ah, estimada comare,
 no correm cap perill. Seu aquí, en aquesta poltrona,
 i ara digues-me com...» — «Pels sants del cel, no en aquest lloc!
 Segueix-me, fill, o bé seran aquestes lloses el teu llit de mort».

13

La va seguir a través d'un passadís de voltes baixes,
 fregant les teranyines amb la seva ploma soberga.
 Ella encara mormolejava: «Pobra, pobra de mi!»,
 quan ell es va trobar en un recambró il·luminat pel clar de lluna,
 pàl·lid dins de les reixes, glacial i callat com una tomba.
 Va dir: «Indica'm on és ara Na Madeline;
 assabenta-me'n, Àngela, oh!, pel sagrat teler
 que ningú no pot veure, llevat de la secreta confraria,
 quan la llana de Santa Agnès teixeixen pietosament».

14

—«Santa Agnès! Ah, és la vespra de Santa Agnès! No obstant això,
 els homes assassinen també els dies de festa.

Cal que sàpigues retenir l'aigua dins un sedàs de bruixa
i que siguis el sobirà de tots els elfs i de totes les fades,
perquè així t'aventuris. Em deixes espantada
talment de veure't, Pòrphyro! Vespra de Santa Agnès!
Déu ens ajudi! Aquesta nit mateixa la meva bella dama
farà l'encantament. Els bons àngels l'enganyin!
Deixa'm riure una estona, ja tindrè prou temps per plorar».

15

Va riure feblement dins la llangor del clar de lluna,
mentre parava esment Pòrphyro en aquell rostre,
com un vailet confós esguarda una jaia pansida
que té tancat un llibre d'espantants endevinalles,
quan, ulleres posades, seu al racó del foc.
Però aviat els ulls de Pòrphyro brillaren quan ella contà

els intents de la seva dama, i a penes pogué retenir
les llàgrimes, al pensament d'aquells freds sortilegis
i de Madeline adormida dins la falda d'antigues llegendes.

16

Una idea, de sobte, s'obrí dins seu com una rosa,
enrojolant-li el front i al seu cor dolorit
desfermant un tumult de porpra. Tot seguit proposà
una estratagema a la vella, que va restar-ne esbalaïda.
«Ah, quin home! Que n'ets, de cruel i d'impíu!
La meva dolça dama! Deixa que pregui, i que s'adormi
i somiï, amb els seus bons àngels solitària, i molt lluny
d'homes malvats com tu. Vés-te'n, vés-te'n! Estic segura
que no ets el que sembles, sinó un altre que n'ha pres l'aparença».

17

—«No li faré cap mal. Per tots els sants, t'ho juro»,
va dir Pòrphyro. «Mal no pugui trobar gràcia
quan mormoli amb veu feble l'última oració,
si faig moure tan sols un dels seus dolços rínxols
o miro amb passió brutal la seva cara.
Àngela compassiva, per aquestes llàgrimes, creu-me,
o si no, en l'espai d'un moment,
despertaré amb un crit horrible l'orella dels meus enemics
i els desafiaré, per bé que tinguin més ullals que els llops i que els óssos».

18

—«Ah, per què vols espavordir una ànima tan fluixa?
Una poqueta cosa, decandida i baldada, veïna del fossar,
per la qual la campana pot tocar a morts abans de mitjanit
i que mai, matí i vespre, no ha oblidat
de pregar per tu». Així planyent-se,
inspira a l'inflamat Pòrphyro uns mots més dolços,
mots tan apesaratats i d'una tristesa tan fonda,
que Àngela concedeix la promesa de fer tot allò
que Pòrphyro desitjarà, tant si ella en treu profit com perjudici.

19

Li promet conduir-lo d'amagat
a la cambra mateixa de Madeline, i ocultar-lo
en un gabinet tan secret
que podrà contemplar aquella bellesa sense ser apercebut,
i guanyar potser aquella nit una esposa imparella,
mentre fades a legions dansarien al cobrellit
i un pàl·lid encanteri mantindria adormits els ulls de Madeline.
En una nit semblant mai no s'han trobat uns amants,
des que pagà Merlí al seu Dimoni el deute monstruós.

20

«Serà com tu ho desitges», la vella li digué.
«Tota llei de viandes i llamins aquí reunirem ràpidament,
aquesta nit de festa; veuràs el seu llaüt
devora el tambor de brodar. No podem perdre temps,
perquè sóc lenta i dèbil i a penes goso confiar
al meu cap atordit l'execució del recapte.
Espera aquí, fill meu, amb paciència; agenolla't i prega
mentrestant. Ah!, caldrà que et casis amb la dama,
o no pugui jo mai deixar la meva tomba d'entre els morts».

Dient aquests mots, se n'anà, ranquejant amb activa por.
 Els minuts, sense fi per a l'amant, passaren lentament.
 La dona regressà i a cau d'orella
 li murmurà que la seguís; els seus ulls de vella, espantats,
 recelaven espies dins de l'ombra. Tots dos, per fi segurs,
 al cap de moltes fosques galeries, pogueren arribar
 a la cambra sedosa, muda i casta de la donzella.
 Pòrphyro, ple de joia, s'hi va dissimular.
 La seva pobra guia, el cap febril, se'n va tornar de pressa.

Amb la mà vacil·lant a la barana,
 temptejava amb el peu la vella Àngela els graons,
 quan Madeline, verge sota l'encís de Santa Agnès,
 va sorgir de sobte, talment un àngel enviat.
 Alçant el canelobre d'argent amb cura pietosa,
 voltà per conduir cap avall la vella comare
 a un sòl sense perill, cobert d'estores. Ara
 prepara't, jove Pòrphyro, a contemplar aquest llit amb ànsia;
 vet-la aquí, vet-la aquí que torna, com un colom que tem i fuig.

S'apagà el canelobre quan ella entrà frissosa;
 el seu fum lleuger es dissipà dins el desmaià clar de lluna;
 tancà la porta, panteixà, vertadera germana
 dels esperits aeris i de les vagues aparicions.
 Que no pronunciï una síl·laba, o hi haurà una desgràcia!
 Al seu cor, però, es dirigí el seu voluble cor,
 amb eloqüència dolorosa per al seu costat tot flairós,
 com un rossinyol sense llengua que inflés la seva gorja
 debades, i morís, amb el cor ofegat, al seu comal.

Alçava una finestra coronella el seu triple arc,
 entorn engarlandada d'esculpides figures
 de fruites, flors i rams lligats de fulles,
 i amb losanges de vidres en rar dispositiu,
 d'innombrables colors i tints esplèndids,
 com les ales de fosc domàs de la papallona tigrada;
 i enmig, voltat d'una profusa heràldica,
 de sants crepusculars i de blasons confusos,
 un escut d'armes enrogit amb sang de reines i de reis.

De ple brillava al finestral una lluna d'hivern,
 llançant vermells encesos sobre el pit blanc de Madeline,
 que demanava de genolls gràcia i favor del cel;
 un esclat de roses li queia damunt les mans estretament plegades,
 i damunt l'argentada creu una tendresa d'ametista,
 i damunt els cabells una aurèola com la d'una santa.
 Semblava un àngel radiant, vestit de nou i preparat,
 tret de les ales, per al cel. Pòrphyro cuidà defallir
 veient-la agenollada, tan pura i lliure de mortals sutzures.

Prest el cor d'ell reviu, car la veu que, havent dit l'oració,
 d'una diadema de perles deslliura els seus cabells,
 desenganxa un a un els seus joiells, encara tebis de la carn,

i desllaça el fragant cosset. A poc a poc
 llisca el seu ric vestit cruixint fins als genolls:
 mig oculta, talment una sirena entre les algues,
 un moment pensativa, somia ben desperta, i creu
 veure, en la imaginació, la bella Santa Agnès dins el seu llit,
 però no gosa mirar enrera, o fugiria tot l'encantament.

27

Aviat, tremolant dins el seu llit bla i glacial,
 en una mena d'esvaniment lúcid, indecisa, reposa,
 fins que la calentor dels cascalls del somni oprimeix
 els seus membres calmats i li dissipa l'ànima dins la lassitud.
 Ha volat, com un pensament, fins a l'endemà, i ha assolit
 aquell port benaurat que abriga ensems del goig i del dolor.
 Closa com un missal en què preguen bruns sarraïns,
 guardada tant del sol como de la pluja,
 era una rosa replegada que s'hagués tornat un capoll.

Furtiu dins aquest paradís, esmaperdut en l'èxtasi,
 mirà de fit a fit Pòrphyro el vestit buit
 i escoltà el seu respir, atent a si es mudava,
 bo i afermant-se, en una somnolenta tendresa.
 Això és el que sentí, i beneint aquest minut
 ell respirà també. Llavors lliscà fora del gabinet,
 sense cap bruit com un ésser aterrit a través d'un vast erm,
 i damunt la catifa va caminar en silenci,
 i va espiar per entre les cortines — oh, que profundament dormia!

Llavors, vora l'espona del llit, on la lluna velada
 feia un crepuscle de confús argent, suaument va posar
 una taula, i mig angoixat hi va llançar damunt
 una tela teixida de carmí, d'or i d'atzabeja
 —oh, si pogués tenir un adormidor amulet de Morfeu!
 L'estrepitós, festiu clarí de mitjanit,
 la timbala i l'agut clarinet espantaren
 sobtosament la seva orella, per bé que en un to que moria:
 la porta del saló es tancà de nou i tot el soroll s'extingí.

I ella encara dormia en son de parpelles d'atzur,
 en els llençols llisos i blancs, olorosos d'espígol,
 quan ell, havent deixat el gabinet, portava un munt
 de pomes ensucrades, codonys, prunes i carabasses,
 amb geles més dolces que no el mató cremós,
 i xarops lluminosos amb perfum de canyella;
 mannà i dàtils, duts en carraques
 des de Fes, i llaminadures, que totes havien sortit
 de la sedosa Samarcanda i el Líban generós en cedres.

Apilotà aquestes delícies amb una mà febrova
 en plats d'or i en cistells brillants
 d'argent entreteixit; s'amuntegaven sumptuoses
 en l'apartat silenci de la nit,
 omplint la cambra glacial dels seus perfums lleugers.
 «I ara, amor meu, bell serafí, desperta't!
 Ets el meu cel i jo el teu ermità.
 Obre els ulls, per l'amor de la humil Santa Agnès,
 o si no al teu costat m'esmortiré, tant sofreix la meva ànima».

Així murmurant, submergí el braç ardorós i enervat
 en els coixins. El somni de Madeline era ombrejat
 per les fosques cortines: encant de mitjanit,
 més difícil de fondre que un rierol glaçat.
 Les brillants safates lluïen a la llum de la lluna,
 una ampla franja d'or reposava dalt la catifa:
 a ell li semblava que mai, mai no podria deslliurar
 de l'encís que els tenia closos aquells ulls de la seva dama;
 medità així una estona, pres en la trama de les fantasies.

Deixondint-se, prengué el còncav llaüt d'ella,
 sonorós, i sobre els acords més tendres va tocar
 una antiga cançó, emmudida fa molt de temps,
 que deien a Provença «La belle dame sans mercy».
 Prop de la seva orella sonà la melodia;

ella en restà torbada; proferí un dolç lament.
Ell s'aturà —l'alè d'ella era ràpid— i de sobte els seus ulls
blaus i engrandits d'espant resplendiren oberts.
Ell caigué de genolls, blanc com la pedra llisa d'una estàtua.

34

Ella tenia els ulls oberts, però encara esguardava,
tot i estar ben desperta, la il·lusió que havia vist dormint;
però un canvi penós s'esdevingué, que gairebé foragità
les joies del seu somni tan pur i tan pregon,
a causa del qual Madeline va començar a plorar
i gemegava mots sense sentit, amb sospirs abundants;
mentrestant tenia posat el fix esguard en Pòrphyro,
el qual, agenollat, amb les mans juntes i amb uns ulls llastimosos,
temia moure's o parlar, tant ella semblava perduda en el somni.

35

Ella va dir: «Ah, Pòrphyro, no fa sinó un instant
tremolava la teva veu dolçament en la meva oïda
i modulava tots els juraments més dolços;
els teus ulls, ara tristos, eren clars i espirituals.
Que canviat estàs! Que pàl·lid, glacial i adolorit!
Torna'm la teva veu, Pòrphyro meu,
aquella aparença immortal, aquelles queixes estimades!
Oh, no! No m'abandonis en aquest etern infortuni,
perquè si has de morir, amor meu, no sé què seria de mi».

36

Endut molt més enllà d'una mortal passió humana
davant aquests voluptuosos accents, ell s'aixecà,
eteri, enrojolat, talment l'estrella palpitant que es veu
enmig de la fondària tranquil·la d'un cel de safir.
Penetrà dins el somni d'ella, com barreja la rosa
el seu perfum al de la violeta —
deliciosa fusió. Mentrestant crida la rufada
com una alarma de l'amor, i l'aguda aiguaneu repica
contra la finestra. La lluna de Santa Agnès s'ha post.

37

Feia fosca: l'espessa borrasca d'aiguaneu tamborinava.
«Això no és un somni, esposa meva, Madeline!»
Feia fosca: les ràfegues gelades assotaven encara delirants.
«No és un somni? Ai! Quina malaurança és la meva!
Pòrphyro vol deixar-me perquè aquí em marceixi i decaigui.
Cruel! Quin traïdor t'ha pogut portar aquí?
No vull maleir-te, el meu cor s'ha perdut en el teu,
encara que abandones una criatura enganyada,
un colomet desemparat, perdut, amb l'ala esplomada i ferida».

38

«Oh Madeline meva! Tendra somiadora! Adorable promesa!
Digues, puc ser per sempre el teu feliç vassall?
L'escut de la teva bellesa, fet com un cor i de porpra tenyit?
Oh argentat santuari, on trobaré el repòs
després de tantes hores d'esforçada recerca,
pelegrí famolenc salvat per un miracle.
Mal que l'hagi trobat, no robaré el teu niu,
sinó a tu mateixa, tan dolça, si aproves confiar-te,
oh bella Madeline, a qui no és ni rude ni infidel.

Escolta! Aquest torb encantat que ve del país de les fades
 sembla indòmit, però verament és un benefici.
 Alça't, alça't! Tenim el matí molt proper.
 Els disbauxats inflats de vi no se n'adonaran.
 Anem-nos-en, fugim, amor meu, amb la pressa de la felicitat.
 No hi ha orelles que escoltin ni ulls que mirin;
 tots s'han negat en vi del Rin i en aiguamel ensopidora.
 Desperta't, alça't, amor meu, no temis!
 Enllà dels ermots de migjorn tinc una llar que t'ofereixo».

Ella s'acuità en sentir aquestes paraules, tota emporuguida
 de pensar en els dragons adormits a l'entorn,
 potser a l'aguait, els ulls brillants, les llances preparades.
 Davallant per la vasta escala trobaren obscur el camí.
 No es sentia en tota la casa ni un sol soroll humà.
 Un llum penjat d'una cadena vacillava devora cada porta.
 Els tapisos, ornamentats amb cavallers, falcons i gossos,
 volatejaven al tumult del cerç assetjador
 i les llargues catifes s'aixecaven pel vent que s'esmunyia ran del sòl.

Llisquen, talment fantasmes, dins de la immensa sala;
 talment fantasmes, llisquen fins al portal de ferro:
 allí jeu el porter, amorrat en incòmoda postura,
 amb una gran ampolla buida devora seu.
 El gos vigilant es redreça, tot batzegant el pèl,
 però el seu ull sagaç reconeix un dels amos.
 D'un a un, fàcilment, els forrellats lleneguen;
 les cadenes es posen en silenci a les lloses gastades pel trepig;
 la clau gira i la porta s'obre grinyolant damunt les frontisses.

I vet-ho aquí, se n'han anat. Sí, ja fa molt de temps
 que aquests amants fugiren enmig de la tempesta.
 Aquella nit va somiar el baró desgràcies sense nombre,
 i tots els guerrers, els seus hostes, turmentats per ombres i formes
 de bruixes, per dimonis i per grans verms de fèretre,
 llargament s'agitaren amb malsons. La vella Àngela morí,
 sotragada per la paràlisi, amb el magre rostre convuls.
 El qui deia els rosaris, després de mil avemaries,
 s'adormí per sempre oblidat entre les fredes cendres.

Versió i nota de M. VILLANGÓMEZ LLOBET

(Il·lustracions de Pere Planells).